

7. Čičmany

Erb: Obec má vlastný erb, ktorý bol vytvorený po roku 1990 a nemá historický pôvod. Znázorňuje sv. Helenu, ktorej legenda pripisuje nájdenie sv. Kríža a nástrojov Kristovho umučenia na Golgote. Tejto udalosti je zasvätený práve miestny kostol.

Poloha:

Čičmany ležia v kotline Strážovských vrchov, takmer pri prameni rieky Rajčianky. Sú najvyššie položenou obcou v Žilinskom okrese s nadmorskou výškou 655 m n.m. Najvyšší vrch je Strážov - 1213 m n.m., z ktorého je pri priaznivom počasí výhľad do širokého okolia.

História: Prvé zmienky o obci pochádzajú z roku 1272. O pôvode a vzniku obce existuje niekoľko teórií. Jednou z nich je teória o nemeckom pôvode, ale rozšírenejšia je teória o balkánskom, konkrétne o bulharskom vplyve. Pôvodní obyvatelia sem prišli pravdepodobne v prvej polovici 14. storočia, hoci je možné i staršie prechodné osídlenie, zodpovedajúce záznamu "o novej ceste, ktorá vedie od osady Cziczman" v listine z roku 1272. Obyvatelia Čičmian sa zaoberali hlavne poľnohospodárstvom, chovom oviec, výrobou papúč, výrobou a predajom bryndze.

O tom, kto bol zakladateľom obce a prvým feudálnym vlastníkom pôdy neexistujú konkrétne správy. Počas storočí sa tu vystriedalo niekoľko vlastníkov - od Mikuláša z Turca, cez rodinu Rakovskú až po spojenie majetkov panstva Záblatského s viacerými ďalšími rodinou Serényiovcov. Do začiatku 20. storočia vlastnili Čičmany rodiny Telekyovcov a Bertcholdovcov. Nepriaznivé životné podmienky, živelné pohromy a nerovné spory so zemepánmi spôsobili odchody na sezónne práce do

vzdialených miest a postupné vysťahovanie obyvateľstva. Veľa obyvateľov a rodín poodchádzalo v 30-tych rokoch 20. storočia na americký kontinent, do Dalmácie, "Francie", Belgicka a Rakúska. Požiare v rokoch 1907, 1921 a 1945 zničili vzácne zrubové stavby, zmenili celkový vzhľad obce a

spôsobili ústup výstavby tradičných dreveníc pred murovanými a zmodernizovanými domami.

Zničenie a zdemolovanie vzácných stavieb prinútilo pamiatkárov zamyslieť sa nad záchranou týchto pozoruhodností, čo koncom 70-tych rokov vyvrcholilo vyhlásením dolnej časti obce za chránenú pamiatkovú zónu. Pavlačový poschodový "Radenov dom" bol zrekonštruovaný v r. 1966 a je v ňom národopisná expozícia, ktorá bola koncom osemdesiatych rokov rozšírená o expozíciu bývania tzv. veľkorodiny v zrubovom dome spoločne žijúcich rodín Štefana Gregora a Petra Pupáka.

Zaujímavosti a pamiatky:

Architektúra obce Čičmany, najmä jej dolnej časti, pripomína i dnes perníkové domčeky a to hlavne pre geometrickú ornamentálnu výzdobu vonkajších stien domov, ktorá sa začala používať asi pred 200 rokmi. Tieto objekty sú cenným dokladom technickej vyspelosti, majstrovskej zručnosti a estetického cítenia obyvateľov.

Miestne domy zaujali aj popredného slovenského architekta Dušana Jurkoviča, ktorý vypracoval projekt čičmianskeho gazdovstva pre národopisnú výstavu v Prahe v roku 1895. Architekt Dušan Jurkovič vypracoval aj projekty zrubových domov, ktoré postavili po veľkom požiari v roku 1921, kedy vyhorel celý dolný koniec obce. Zásluhou toho môžeme niektoré typy týchto

stavieb obdivovať v Čičmanoch i dnes. V roku 1937 bol poschodový dom Jokľovce - bachna rozobraný a prevezený do Národného múzea v Prahe, kde sa však stal obeťou požiaru a do tla zhorel.

Kedysi boli vzory na dreveniciach úplne jednoduché, maľovali sa vápnom alebo hlineným kalom najmä na rohoch domov, tam, kde sa drevo spájalo. Súčasná výzdoba čičmianskych domov nemá s výzdobou z 19. storočia veľa spoločného. Gazdinky väčšinou zdobia domy podľa vzorov, ktoré sú vyšíte na miestnych krojoch. Ornamenty premaľujú vždy, keď začínajú blednúť. Väčšinou už nepoužívajú vápno, ale trvácnejšie latexové farby.

Z murovanej architektúry stojí za pozornosť barokový kostol zasvätený Nájdeniu sv. Kríža, ktorý bol postavený na základoch staršej stavby - pravdepodobne zvonice s modlitebňou, o čom svedčí správa o zvone z roku 1588. Z pôvodného zariadenia sa zachoval hlavný oltár postavený okolo roku 1798. Pôvodný obetný stôl bol v roku 1810 nahradený stolom z tvrdého materiálu. Kazateľnica bola obstaraná z Tužiny v roku 1802 a bočný oltár Panny Márie bol vybudovaný v roku 1803. Organ z roku 1738 je v klasicistickom štýle a má jeden manuál a 6 registrov.

V hornej časti obce sa zachoval zemepanský kaštieľ v barokovo - klasicistickom štýle z konca 18. storočia, ktorý slúžil pre potreby správcu, majerských úradníkov a zemepána. Súčasťou kaštieľa bola stodola, ovčiareň, stajňa a krčma. Dnes je tu hotel, reštaurácia a hostinec. Miesto naľavo od kaštieľa, kde je murovaná prevádzková budova, sa dodnes nazýva „Pánske humná“ podľa pôvodných stavieb.

Ľudový kroj:

Ľudový odev je zhotovený z bieleho plátna a je z výtvarného hľadiska najpozoruhodnejší. Veľký podiel na hodnote a popularite čičmianskeho kroja má výšivka, ktorá vyniká svojou technickou dokonalosťou, bohatosťou motívov a ornamentálnou a farebnou kompozíciou. Práve zo spôsobu ornamentálnej výzdoby i červeného vlneného tkaného pásu, ktorý je súčasťou ženského odevu, sa predpokladá balkánsky pôvod Čičmian. Starobylý ráz, ktorý si čičmiansky kroj zachoval dodnes, ako aj ľudový odev okolitých dedín (Zliechov, Čavoj, Valaská Belá), poslúžil etnografom ako model pre rekonštrukciu staroslovienskeho odevu.

Hudba a zvyky:

Hudobný folklór Čičmian je charakteristický najmä viachlasnými, ťahavými dievčenskými a ženskými spevmi. Piesňový repertoár je bohatý na piesne svadobné, pastierske, fašiangové i uspávanky.

Spievalo sa pri pasení, pálení jánských ohňov, cestou na odvod, pri driapaní peria, prechádzke po dedine. Najviac možností

spievania i zvykoslovia ponúkala svadba, krstiny, fašiangy a dedinská zábava, kde sa spievalo "pred muzikú". Tancovalo sa spoločne do kruhu alebo v pároch - "krútená", "čardáš na dva" či "čardáš na štyri" (tancovali spolu 2 páry). Ktoré dievča odmietlo mládenca na tanec, zahrli mu "marš", muselo zo zábavy odísť a malo hanbu v celej dedine. Muziku tvorilo dvojho huslí a basa, neskôr pôvodnú trojčlennú kapelu vystriedali cigánski muzikanti Cickovci a pribudol cimbal. V starších záznamoch o muzikantoch v Čičmanoch sa spomína i doprovod gajdoša. Po roku 1945 sa

Cickovci vystáhovali, krátke obdobie hrávala muzika zložená z domácich muzikantov a neskôr pribudli okrem sláčikových aj iné hudobné nástroje (bubon, trúbka, klarinet). Po zániku čičmianskej folklórnej skupiny v 60-tych rokoch sa už žiaľ kapela neobnovila a spievalo sa bez hudby.

Mnoho z týchto zvykov sa zachovalo až dodnes. Jednu z piesní, ktorá je charakteristická pre tento región sme sa naučili aj my. I keď naša kapela pozostávala len z hudobníkov hrajúcich na detské rytmické nástroje, svojim uduševneným prejavom by sa mohla kedykoľvek zaradiť k skutočným profesionálom :

Žalo dievča, žalo trávu

1. Žalo dievča, žalo trávu,
ej, žalo dievča, žalo trávu
neďaleko Temešváru.

2. Keď našlo poviazalo,
ej, keď našlo, poviazalo,
na šuhajka zavolalo.

3. Šuhaj, šuhaj z druhej strany,
/:ej, šuhaj, šuhaj z druhej strany,
poď mi dvíhať batoh trávy:/.

4. Nech ti dvíha otec, mati,
/:ej, nech ti dvíha otec, mati,
nechceli ťa za mňa dati:/.

Na hodine pracovného vyučovania sme sa pokúsili napodobniť ornamentálnu architektúru čičmianskych chalúpok. Začali sme tým, že sme si podrobne našťudovali tvary jednotlivých ornamentov:

Až potom sme mohli začať so zdobením kartónom, ktoré predstavovali steny maľovaných zrubových domčekov:

Výsledkom našej práce bola spoločná maketa čičmianskej drevenice, ktorá bola na nerozoznanie od pravej:

Keďže Čičmany sú cieľom nielen mnohých školských výletov, ale aj centrom celoslovenského turistického ruchu, pokúsili sme sa aj my o zviditeľnenie tejto obce. Úlohou každej dvojice žiakov bolo „založenie cestovnej kancelárie“, ktorá by prostredníctvom informačného letáku upozorňovala turistov na zaujímavosti a osobitosti Slovenska. Cieľom tejto

aktivity bolo pútavé odprezentovanie tej časti Slovenska, ktorú žiaci považujú za najkrajšiu a najatraktívnejšiu:

Zdroje:

<http://www.cicmany.viapvt.sk/>

<http://www.skonline.sk/skanzen.php?id=27>

<http://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ci%C4%8Dmany>

<http://www.vyletyposlovensku.sk/3/cicmany/>

<http://portal.gov.sk/portal/sk/Default.aspx?CatID=109&cityID=517470>